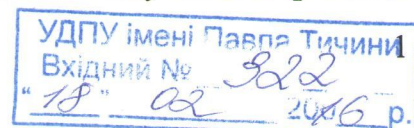

Відзив
офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Васяновича Григорія Петровича на дисертаційне дослідження
Кибальної Нелі Анатоліївни «Виховання професійної відповідності
майбутніх фахівців цивільного захисту»,
подане на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук,
за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання

Сучасний світ характеризується динамізмом змін, у якому потреба формування відповідальності особистості, особливо у сфері цивільного захисту, є питанням великої ваги днів нинішніх і прийдешніх. Виховати відповідальність у майбутнього фахівця, який діятиме в надзвичайних ситуаціях, покликані педагоги, командири різного рангу, уся навчально-вихована система вищого навчального закладу, а також увесь соціальний простір, який, на жаль, не завжди цьому сприяє. Виховання професійної відповідальності майбутніх фахівців цивільного захисту має відбуватися на засадах гуманізму і демократизму з урахуванням вітчизняних та світових тенденцій, соціально-економічних, техніко-технологічних та соціокультурних змін. Отже, можна констатувати, що наявними є як внутрішні, так і зовнішні, об'єктивні і суб'єктивні чинники виховання професійної відповідальності майбутніх фахівців цивільного захисту. У цьому контексті дисертаційне дослідження Н. А. Кибальної є *актуальним та доцільним* не лише з погляду суто наукових, теоретичних пошуків, а й практичних можливостей формування творчої, відповідальної індивідуальності, здатної компетентно діяти у своїй професійній діяльності, а також бути на належному рівні культурного розвитку, оскільки, за нашим переконанням, *відповідальність – це культура*.

Теоретико-методологічна основа дисертаційного дослідження науково обґрунтована, вона базується на засадах гуманітарної, соціокультурної філософії освіти, яка формує і спрямовує світогляд майбутнього фахівця цивільного захисту у руслі духовних цінностей, де вищою цінністю є людина, а вона в сучасних умовах буття практично щодня потребує захисту.

Згідно цього теоретико-методологічного положення, системоутворювальним ядром педагогічної освіти й підготовки майбутнього фахівця

цивільного захисту, є не лише набуття міцних професійних знань, умінь, навичок, а передусім формування цілісної особистості, її почуттєвої, розумової й вольової сфер у вияві їх діалектичної єдності.

Найбільш суттєві наукові результати дисертації. Науковий апарат дослідження Н. А. Кибальної відповідає вимогам до кандидатських робіт і є самодостатнім для розв'язання всіх поставлених завдань, окреслених дисертанткою. Автор чітко визначає предмет, об'єкт, завдання дослідження, що сутнісно позначилося на здійсненні наукового пошуку, обґрунтованні положень дисертації в цілому. Така логіка є послідовною, відповідає науковій проблемі праці та спрямована на її системне розв'язання.

Отже, дисертантом:

1. На самодостатньому науковому рівні здійснено якісну характеристику професійної відповідальності майбутнього фахівця цивільного захисту. З цією метою автором проаналізовано ключові поняття: «відповідальність», «професійна відповідальність», «індивідуальна відповідальність», «колективна відповідальність», «майбутній фахівець цивільного захисту», «професійно важливі якості особистості» та ін., які виступають у ролі складних структурних і динамічних утворень в системі якостей людини, тим самим, ці категорії у дослідженні виконують певну методологічну роль.

Крім того, автором проаналізовано і такі поняття, як «критерій», «рівні», «показники», обґрунтовано їх змістові аспекти та взаємозв'язки. На основі цього, виховання професійної відповідальності майбутнього фахівця цивільного захисту визначається автором як цілеспрямований, планомірний і організований вплив на особистість курсанта з метою формування комплексу його професійно важливих якостей у відповідності до вимог майбутньої професійної діяльності. Натомість дещо спірним, на нашу думку, є положення про те, що «виховання виникає у той момент, коли індивід потрапляє під вплив іншого з метою адаптації його поведінки до потреб суспільства». По-перше, «коли індивід потрапляє під вплив іншого», то це ще не означає (у позитивному сенсі), що виникає момент виховання. Тут можливий і негатив від такого «потрапляння». А по-друге, «адаптація індивіда до потреб суспільства», також

не завжди є позитивом, оскільки часто-густо породжує рабську залежить від суспільства, а воно може мати яскраво виражений авторитарний характер. Отже, такі положення вимагають більш критичного підходу.

Дисертанткою обґрунтовано особливості навчально-виховного процесу сучасного виховання фахівців цивільного захисту у вищих навчальних закладах відповідного напрямку. З цією метою автор вдало застосовує категорії «загальне», «особливе», «одиничне» у їх діалектичній єдності, визначає причини і наслідки дієвості цих особливостей. Активно сприяє цьому обраний автором метод контент-аналізу. Дисертантка акцентує передусім на тому, що процес сучасного виховання майбутніх фахівців цивільного захисту в умовах профільного ВНЗ має ту особливість, що здійснюється в умовах чіткої регламентації, режимності, обмеженням певних свобод індивіда.

Крім того, специфіка такого виховання відбувається в умовах максимально наближених до екстримальних, а це потребує від особистості особливого рівня відповідальності.

2. Дисертанткою ґрунтовно проаналізовані стан вихованості професійної відповідальності майбутніх фахівців цивільного захисту. З цією метою автор чітко визначає критерії, показники та рівні вихованості, аналізує їх взаємозв'язок і функціонування, застосовуючи при цьому відповідну джерельну базу. Автор слушно доходить висновку, що критерії мають відображати найбільш суттєві, стійкі та повторювальні показники вихованості якостей особистості майбутнього фахівця цивільного захисту, носити об'єктивний характер, бути зручними в роботі та відповідати системі професійних вимог. Застосовуючи метод дихотомії, автор наголошує на подвійному характері критеріїв професійної відповідальності, отже, з одного боку вони мають відображати діалектику розвитку відповідальності курсанта – як курсанта, і як майбутнього офіцера – рятувальника. Безумовно, система критеріїв професійної відповідальності має узгоджуватися з основними компонентами її структури – мотиваційним, когнітивним й діяльнісним. Втім, на нашу думку, психолого-педагогічна структура могла би бути доповнена духовно-вольовим компонентом, оскільки в діяльності майбутнього офіцера-

рятівника він має особливе значення, а головне – зближує професійні й особистісні якості людини, сприяє її цілісності.

Цікавою є у дослідженні вибудована автором ієрархічна структура мотивів вступу на службу майбутніх фахівців цивільного захисту. Її дані свідчать про те, що при виборі професії домінують прагнення надавати допомогу людям (18%, 34%); «перебороти себе», змінити характер, стати впевненим у житті (16%, 21%); прагнення до ризику, небезпеки, реалізувати себе (13%, 85%). На наше переконання, це є позитивним у тому сенсі, що молода людина при виборі такої небезпечної професії все ж керується гуманними, а б сказав, альтруїстичними початками. Цікавими є також дані отримані автором на рівні констатувального експерименту. Вони передусім стосуються мотивації успіху і невдач майбутніх фахівців цивільного захисту, патріотизму та ін. (с. 67-80). Рівні вихованості професійної відповідальності майбутніх фахівців цивільного захисту за когнітивно-пізнавальним критерієм засвідчують, що найвищим є початковий рівень – 51,87% опитуваних; найменшим – високий рівень – 17,59% опитуваних (с. 83). Що ж стосується рівня вихованості за діяльнісно-практичним критерієм, то його початковий рівень становить 55,15 %, а високий – лише 5,43% (с. 85). така ситуація не може не насторожувати.

3. Одним із важливих завдань автор вбачає розробку педагогічної моделі виховання професійної відповідальності майбутніх фахівців цивільного профілю. Це завдання знайшло реалізацію у другому розділі дисертації. Застосовуючи системний, компетентнісний, особистісно зорієнтований, діяльнісний та інші підходи автор виокремлює найбільш суттєву для дослідження проблеми систему принципів та головних блоків: цільовий, змістовий, процесуальний, результативний. Кожному із складових моделі надається відповідна характеристика і визначається її роль у загальній системі функціонування. На нашу думку, авторіві варто було б із самого початку визначитися із соціальним замовленням, хоча воно й впливає із загального контексту праці.

Зазначимо, як позитивний аспект і той, що автор розглядає надскладні питання виховання відповідальності не лише на рівні аудиторної, а й позаудиторної. В якості побажання: авторові у його подальшій науковій роботі варто більше уваги приділити саме перспективному аспектові виховання професійної відповідальності, оскільки сьогодні саме вона виходить на перший план. У праці ця ідея висвітлена дещо фрагментарно.

4. Виконана дисертація носить експериментальний характер, що уможливило авторові реалізувати розроблену модель у навчально-виховному процесі і перевірити її ефективність. Вдале розроблення програми експериментального дослідження, грамотне застосування наукових методів дозволило дисертантці отримати нові наукові результати та зробити відповідні висновки й узагальнення. Цьому сприяло також виокремлення педагогічних умов виховання професійної відповідальності майбутніх фахівців цивільного захисту. Зазначимо, що автором ґрунтовно розроблена технологія формування професійної відповідальності майбутніх фахівців цивільного захисту у ВНЗ технічного профілю.

5. *Джерельна база дослідження.* В дисертації використано 292 джерела, із них 4 – іноземною мовою, що є позитивним аспектом виконаної праці. Водночас хотілося б порадити авторові у подальшій науковій роботі більш ґрунтовно використовувати наукові праці тих авторів, які зробили помітний внесок у дослідженні проблеми відповідальності особистості. До них відносимо: Н. А. Басюк, М. І. Білецька, Н. К. Березкіна, І. П. Гайдамавичене, Н. А. Головка, О. О. Горницький, І. Я. Іванов, В. М. Кудрявцев, Н. О. Мінкіна, О. М. Сичивиця, О. П. Черменіна та ін.

Структура дисертації відповідає логіці наукового дослідження, послідовно розкриває основні завдання наукового пошуку автора.

Дисертація добре апробована: за її змістом автором опубліковано 20 наукових праць. У цих публікаціях в повному обсязі відображено основні аспекти і результати дослідження. У праці зроблено відповідні узагальнення й висновки, оформленні додатки, які можуть бути використані теоретиками і

практиками вищої професійної освіти. Усе це та інше становить наукову новизну праці.

Загальний висновок:

Дисертаційне дослідження, виконане на тему: «Виховання професійної відповідності майбутніх фахівців цивільного захисту», є самостійно виконаною, завершеною науковою працею, яка має теоретичне й практичне значення для педагогічної науки і практики, а її автор – Кибальна Неля Анатоліївна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання.

Офіційний опонент:

в. о. директора Львівського
науково-практичного центру
Інституту професійно-технічної
освіти НАПН України,
доктор педагогічних наук,
професор

Г. П. Васянович

«09» лютого 2016 р.